

УДК 37.017:502]:373.3(4+477)

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ

Дячук Павло Вікторович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Перфільєва Людмила Павлівна

кандидат біологічних наук, доцент кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Йордан Лідія

магістрант факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Україна

Анотація. У статті обумовлюється нагальна потреба використання системи дієвих заходів щодо суттєвого поліпшення стану навколишнього природного середовища. В Україні та Європі екологічне виховання розглядається як спеціальна виховна діяльність, яка спрямована на розвиток екологічної освіченості учнів початкової школи. Природоохоронна робота у системі початкової освіти є підґрунтям у формуванні екологічних умінь, морально-естетичних почуттів і цілісного світосприйняття.

Ключові слова: Екологія, початкова освіта, країни Європи, охорона навколишнього середовища, природознавство.

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В УКРАИНЕ И
ЕВРОПЕ

Дячук Павел Викторович

кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории начального обучения

Перфильева Людмила Павловна

кандидат биологических наук, доцент кафедры теории начального обучения

Йордан Лидия

магистрант факультета начального образования Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины

Украина

Аннотация. В статье обуславливается текущая проблема использования системы действенных средств по существенному улучшению состояния окружающей среды. В Украине и Европе экологическое воспитание рассматривается как специальная воспитательная деятельность, которая направлена на развитие экологического образования младших школьников. Природоохранная деятельность в системе начального образования это основа при формировании экологических умений, морально-эстетических чувств и целостного миропонимания.

Ключові слова: Экология, начальное образование, страны Европы, охрана окружающей среды, природоведение.

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN UKRAINE AND EUROPE

Diachuk Pavel Viktorovich

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor, Department of Elementary Education Theory

Lyudmila Pavlovna Perfileva

Candidate of Biological Sciences, Associate Professor of the Department of

Elementary Education Theory

Jordan Lydia

Master of the Faculty of Primary Education of Pavlo Tychyna Uman State

Pedagogical University

Ukraine

Summary. The article deals with the urgent need to use effective measures in order to significantly improve our environment. In Ukraine and Europe, environmental education is considered to be a special training activity aimed at developing the level of environmental awareness, knowledge, and attitude of students. Special attention is paid to a primary school.

Environmental activity plays an important role in fostering environmental skills, moral aesthetic feelings and holistic world perception at this age.

Key words: environmental science, primary education, European countries, environmental protection, natural science.

Постановка проблеми.

У початковій школі роль в екологічній освіті відводиться темі «Природознавство» з залученням завдань з екології, ігор, а також деяких видів практичного спілкування з природою. В цих класах рекомендується розвивати «екологізовані» моральні цінності, доступні підліткового віку. Метою виховання дітей даного віку є формування позитивного ставлення до навколишнього середовища. Це відбувається на уроках рідної мови, малювання, музики, трудової підготовки та ін.). Проте дана система освіти не реалізує цієї функції у повній мірі. Це стосується як України, так і зарубіжжя.

Стихійний вплив на оточуюче середовище людської цивілізації можна зупинити тільки зрозумівши його механізми. Екологічними знаннями мають володіти всі прошарки суспільства починаючи з початкової школи.

Аналіз досліджень і публікацій.

Аналіз досліджень і публікацій показує що, елементи екологічних знань можна знайти в працях багатьох учених, починаючи з давньогрецьких мислителів. Початок розвитку «екологічної освіти» бере у стародавніх цивілізаціях Заходу і особливо Сходу. Екологічна складова була частиною загальної картини світу основоположників філософії - Конфуція, Лао-цзи, Демокріта, Аристотеля.

Великий педагог Ян Амос Коменський вважав за необхідне виховання у дітей любові до людей і природі. Досвід людства дуже різноманітний.

Вивченням проблеми екологічного виховання учнів початкових класів займалися видатні педагоги минулого такі, як О. В. Духнович, Г. С. Сковорода, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський. У наш час вивченням природозберігаючих навичок у початковій школі займаються Т.М. Байбара, Н.М. Бібік, О.Я. Савченко та ін.. У їхніх працях розкриваються погляди щодо виховання дитини засобами природи.

Мета статті.

Вивчення та узагальнення світового досвіду з екологічного виховання учнів початкової школи

Виклад основного матеріалу.

У початкових класах відбувається закріплення і розвиток знань про навколишнє природне й соціальне середовище, отримані школярем в сім'ї і у дошкільних закладах. У цьому віці закладаються основи екологічної культури, цілісного уявлення про природу, формується наукове ставлення до природного середовища, усвідомлюється необхідність її охорони, засвоюються норми поведінки в навколишньому середовищі і навички елементарних екологічно грамотних дій.

Українські вчені наголошують на важливості формування екоцентричного типу екологічної освіти: сприйняття природних об'єктів як повноправних партнерів у взаємодії з людиною. У системі сучасної української освіти досить поширеними стають різноманітні форми екологічної позаурочної та позашкільної роботи. Кожний предмет, що вивчається у початковій школі, по-новому розкриває природознавчий матеріал, збагачує і допомагає розвивати навички спілкування з природними об'єктами.

Для України найважливіше місце у вирішенні природознавчих проблем відіграє міжнародна співпраця на регіональному рівні.

Аналіз європейського досвіду показує, що розуміння особистісної значущості екологічних проблем починається у школах з малих, але життєво необхідних справ: уміння підтримувати в належних санітарно-гігієнічних умовах власне помешкання, класну кімнату, знати і виконувати елементарні правила індивідуальної гігієни, уміти протистояти хворобам та інфекціям. Цьому учнів навчають на уроках сімейної економіки, біології, анатомії, природознавства, а також спеціальних курсів з екології, валеології, статевою виховання та ін. У французьких коледжах, наприклад, природозберігаючі навчальні теми є свідченням цілісного особистісно-діяльнісного підходу у здійсненні екологічного виховання [4].

У багатьох освітніх системах різних країн сьогодні переважає гносеологічна модель, представниками якої є такі країни: Польща, Румунія, Білорусія, Казахстан. Згідно з нею досягнення мети передбачається здійснити

шляхом цілісного і системного пізнання в рамках освітнього процесу, екологічної реальності. Проте вчені відстоюють думку про недосконалість гносеологічної моделі екологічної освіти і пропонують як альтернативу гносеологічно-діяльнісну модель. Така освітня модель набула розповсюдження у Німеччині, Франції, Бельгії, Нідерландах, частково Чехії. Вона окрім пізнавальної активності, передбачає елементи практичної роботи, спрямованої на охорону навколишнього середовища [2].

Представляється цікавим досвід Німеччини у вирішенні даної проблеми, де за десять років практично завершився перехід від природоохоронних принципів в освіті – до екологічних, що в загальних рисах збігається з аналогічним процесом в нашій країні. У Німеччині екологізація охоплює не тільки всі шкільні програми і підручники, але і все шкільне життя. Школа розглядається у них як «екогосподарство», полігон для запровадження екологічного знання. Екологічна освіта стає складовою частиною загального громадянського виховання. Велика увага приділяється екологізації прикладних шкільних дисциплін (економіка домашнього господарства, техніка, трудове навчання). У методах навчання все більше місце займає проектне навчання.

Примітною рисою екологічного освіти у Німеччині, починаючи зі школи є послідовне пов'язування захисту природного середовища з політичною діяльністю. Тут широко використовуються сучасні досягнення науки і передового досвіду в розробці концепції природоохоронної освіти і виховання [3].

Екологізація тісно пов'язана з економічним життям суспільства. Система взаємин людини і природи тут будується як система «природа - суспільство – економіка». Економізації екології супроводжує принцип прагматизму і традиційна для західноєвропейської культури в цілому. Школа є робочим місцем для учнів, вчителів, для обслуговуючого персоналу господарством, яке витрачає природні ресурси споживає енергію і продукти харчування, продукує відходи і т. п. Безпосередньо в навчальному процесі простежується чітка

орієнтація на підготовку учнів до вирішення в майбутньому конкретних завдань.

У Норвегії і Фінляндії більшу частину часу відводять для вивчення природознавства: спостережень за явищами природи у різні пори року, а також для проведення одноденних екскурсій. Вчителі початкових шкіл здобувають спеціальну підготовку – під час польових занять майбутні викладачі набувають знань з природознавства: про фотосинтез, кругообіг речовин у природі і роль людини в навколишньому середовищі, та її взаємозв'язки з рослинами і тваринами.

У Нідерландах, як і в Україні, схвалено індивідуальний та диференційований підходи до навчання та виховання учнів із різними можливостями й здібностями, сприяння співпраці з урядовими організаціями, що забезпечують теоретичну та методичну базу школи. У Нідерландах важливим принципом організації навчання у початковій школі є свобода і дитиноцентризм. Особливе значення в початковій школі цієї країни, має природознавство, екологічне виховання та освіта дітей, яке реалізується за певними тематичними лініями. Важливим є також міждисциплінарний підхід до екологічного виховання: в усіх навчальних предметах та шкільних підручниках для молодших школярів систематично зустрічаються завдання природоохоронного змісту [1].

Формування ціннісного ставлення до природи, пов'язане передусім з наслідуванням тих моделей і того ставлення, яке характерне для людей з найближчого оточення дитини. Батьки, також як і вчителі, подають дитині перший приклад моральності.

Аксіологічний підхід у екологічному вихованні стверджує особистість школяра як носія базових національних цінностей, як вищу цінність, як суб'єкта, здатного до організації своєї діяльності у світі, на основі духовних ідеалів, моральних установок і моральних норм. Основні положення національної екологічної політики повинні бути відображені у змісті екологічної освіти та вихованні учнів, особливо у початковій школі. Саме

дитячий вік дає можливість сформувати екологічну свідомість цілісно, комплексно, позитивно і результативно.

Висновки і пропозиції.

Актуальність проблеми розвитку природозбережувальних навичок стоїть надзвичайно гостро і тому розглядається вже в початковій школі.

У зарубіжній школі екологічна освіта та виховання активно переходять з дискусійної сфери у площину їх практичної реалізації.

Найважливіше місце у вирішенні цієї проблеми належить співпраці європейських країн та України.

Список використаних джерел

1. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посібник — К.: Либідь, 2005. – 400 с.
2. Деркач О.І. Формування природоохоронного досвіду в молодших школярів Нідерландів // Педагогічний дискурс. – Вип. 14. – 2013. – С.160 –163. 5. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. Ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008, 1040 с.
3. Швед Марія. Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти // Вісник Львівського національного ун-ту. Серія педагогічна. – 2003. – Вип.17. – С. 167 – 174.
4. Hendbook of Teacher Training in Europe: Issues end Trends / ed. by M.Galton and V.Moon – The Council of Europe and Devid Fulton Ltd,1994– 228 p. 11. Polityka ekologiczna panstwa. Warszawa. 1991.